

Rejent * rok 10 * nr 1(105)
styczeń 2000 r.

Kronika zagraniczna

Notariat japoński

Wstęp

Zainteresowanie notariatem japońskim wynika nie tylko z powodu przeprowadzanych badań prawnoporównawczych, ale także z potrzeby bliższego poznania oryginalnego i precyzyjnego uregulowania niektórych jego instytucji, jak na przykład legalizacji umów prywatnych i dokumentów, nie występujących w takim kształcie w europejskich rozwiązaniach prawnych. Zostały one dostosowane do prawa krajowego i wkomponowane w jego ogólny porządek prawny, a wyrazem tego jest legalizowanie świadectw rejestracji spółki akcyjnej, które musi być zgodne z brzmieniem art. 167 kodeksu handlowego.

Już pobieżna lektura prawa o notariacie, ustawy nr 53 z dnia 14 kwietnia 1908 roku¹, a więc aktu prawnego posiadającego określoną historię, wskazuje na dbałość o spójność instytucji prawnych przez niego uregulowanych, mimo wielokrotnej nowelizacji². Zmiany te spowodowały, że jest

¹ Prawo o notariacie, ustawa nr 53 z dnia 14 kwietnia 1908 r.

² Prawo o notariacie było nowelizowane ustawami nr 35 z dnia 4 kwietnia 1935 r., nr 13 z dnia 17 marca 1939 r., nr 61 z dnia 16 kwietnia 1947 r., nr 125 z dnia 17 października 1947 r., nr 195 z dnia 17 grudnia 1947 r., nr 233 z dnia 22 grudnia 1947 r., nr 141 z dnia 31 maja 1949 r., nr 268 z dnia 31 lipca 1952 r., nr 161 z dnia 15 września 1962 r., nr 5 z dnia 30 maja 1979 r. i nr 78 z dnia 2 grudnia 1983 r.

współczesnym aktem prawnym, dostosowanym do ożywionego obrotu prawnego krajowego i zagranicznego. Sprawily także, że struktura i zasady modelowe odpowiadają współczesnym rozwiązaniom europejskim notariatu państwowego typu urzędniczego, pozbawionego samorządu zawodowego. Korporacja notariuszy zorganizowana jest w formie Narodowego Stowarzyszenia Notariatu Japońskiego, reprezentującego jego interesy zawodowe. Podobny system modelowy notariatu spotykamy w Portugalii³. Notariat japoński jest członkiem Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego, zaś notariusze aktywnie uczestniczą w konferencjach, kongresach i sympozjach organizowanych przez krajowe notariaty europejskie⁴.

Prawodawcy z należytą starannością i precyzją uregulowali status notariusza i zapewnili nieprzerwaną obsługę notarialną społeczeństwa. Wzorowo unormowano tryb sporządzenia czynności notarialnej w formie legalizacji dokumentów. Przewidziano wszystkie sytuacje, z jakimi może spotkać się notariusz przy załatwianiu tego rodzaju czynności notarialnej.

Bliższa analiza struktury organizacyjnej i rozwiązania modelowego pozwala zaliczyć go do państwowego organu wymiaru sprawiedliwości, powołanego do spełnienia funkcji publicznej w zakresie obsługi prywatnego obrotu prawnego. Notariusz zaś jest urzędnikiem państwowym, wykonującym swe obowiązki zawodowe w ramach prywatnego rozrachunku, zbliżonego do wolnego zawodu.

Struktura organizacyjna wskazuje, że naczelnym organem państwowym jest Minister Sprawiedliwości, który korzysta z pomocy dalszych ogniw, jakimi są Biuro Spraw Prawnych i Okręgowe Biuro Spraw Prawnych z filiami, a nadto Notarialna Komisja Wizytacyjna. Niezależnie od tego Rada Ministrów określa rozporządzeniami wysokość honorariów, diet i zwrotów

³ Stowarzyszenie Notariuszy Portugalskich stanowi jedyną korporację zawodową. Notariat stanowi organ państwowy, zaś notariusz jest urzędnikiem. Czynione są od 1974 roku próby sprywatyzowania notariatu, jednakże napotykają one na opory ze strony innych zawodów, jak na przykład adwokatów. Rząd nie wykazuje także większego zainteresowania prywatyzacją notariatu i ogranicza jego dotychczasowe kompetencje. *Wystąpienie Stowarzyszenia Notariuszy Portugalskich z dnia 8 listopada 1999 r.*

⁴ W drugim Kongresie Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej brała udział liczna delegacja notariuszy japońskich, którzy wykazywali duże zainteresowanie przebiegiem obrad. Uczestniczyli także w spotkaniach z notariuszami w siedzibach Rad Izb Notarialnych w Krakowie i Warszawie.

kosztów (art. 9) oraz wysokość rękojmi (art. 19 § 2) wpłacanej przez notariusza przy podejmowaniu obowiązków zawodowych.

• Kompetencje Ministra Sprawiedliwości są szerokie i dotyczą całokształtu działalności notariatu. Zgodnie z zasadami prawa o notariacie Minister Sprawiedliwości:

1) określa dla każdego okręgu liczbę notariuszy zarejestrowanych w Biurze Spraw Prawnych lub w Okręgowym Biurze Spraw Prawnych – art. 10 § 2,

2) powołuje notariusza i wyznacza Biuro Spraw Prawnych lub Okręgowe Biuro Spraw Prawnych, w którym powinien on się zarejestrować – art. 11,

3) wyznacza notariuszowi siedzibę kancelarii notarialnej – art. 18 § 1,

4) wyznacza sekretarzy Ministerstwa Sprawiedliwości obsługujących biura BSP lub OBSP albo jego filię do wykonywania obowiązków notariusza w okręgu znajdującym się pod jurysdykcją tego biura, w razie gdy nie ma siedziby kancelarii notarialnej bądź notariusz nie jest w stanie wykonywać swych czynności – art. 8,

5) tymczasowo powołuje na notariusza, bez uprzedniego złożenia egzaminu i odbycia odpowiedniego przeszkolenia praktycznego, dowolną osobę z odpowiednią praktyką prawną i posiadającą odpowiednie wykształcenie i doświadczenie, jak osoby wymienione w art. 13, która została wybrana przez Notarialną Komisję Wizytacyjną, w razie zaistnienia warunków określonych w art. 8 – w myśl art. 13²,

6) powołuje osobę posiadającą kwalifikacje sędziego (z wyjątkiem sędziego Sądu Doraźnego), oskarżyciela publicznego (z wyjątkiem zastępcy oskarżyciela publicznego) lub adwokata na notariusza, bez składania egzaminu oraz przechodzenia odpowiedniego przeszkolenia praktycznego – art. 13,

7) odwołuje notariusza w razie zaistnienia warunków wymienionych w art. 15,

8) wyraża zgodę na podjęcie przez notariusza dodatkowego zatrudnienia oraz prowadzenie działalności gospodarczej – art. 5,

9) wydaje rozporządzenie określające zasady egzaminu i odbycia przeszkolenia praktycznego – art. 12 § 2,

10) wydaje przepisy o zabezpieczeniu dokumentacji lub jej likwidacji – art. 25 § 2,

11) wydaje polecenie notariuszowi przejęcia dokumentacji w ramach tego samego okręgu w wypadku śmierci, odwołania, utraty stanowiska lub zmiany przynależności notariusza do biura, w sytuacji gdy powołanie następcy nie jest konieczne – art. 71 § 1,

12) sprawuje nadzór nad notariuszem – art. 74 § 1,

13) nakłada karę grzywny, zawiesza w czynnościach służbowych, zmienia przynależność do Biura i odwołuje notariusza zgodnie z uchwałą Notarialnej Komisji Wizytacyjnej – art. 81.

• Biuro Spraw Prawnych lub Okręgowe Biuro Spraw Prawnych wykonuje następujące czynności:

1) prowadzi rejestr notariuszy – art. 10 § 1,

2) przyjmuje wpłaty rękojmi od notariuszy – art. 19,

3) przyjmuje od notariusza odcisk jego pieczęci urzędowej wraz z własnoręcznym podpisem – art. 21 § 1,

4) wyraża zgodę na zatrudnienie przez notariusza urzędnika i zlecenie mu wykonywania prac pomocniczych – art. 24 § 1,

5) wyraża zgodę na uznanie odpisu zniszczonego lub zaginionego dokumentu za jego substytut – art. 42 § 1,

6) wyraża zgodę na uznanie odpisu zniszczonego lub zaginionego świadectwa rejestracji spółki akcyjnej za jego substytut – art. 62⁵ § 1,

7) przyjmuje sprawozdania notariusza o upoważnieniu innego notariusza z tego samego okręgu do zastępstwa – art. 63 § 2,

8) wydaje polecenie notariuszowi do zastępowania innego notariusza w tym samym okręgu – art. 64 § 1,

9) powierza innemu notariuszowi jednocześnie wykonywanie czynności notariusza zmarłego, odwołanego lub który utracił stanowisko względnie zmienił przynależność do okręgu – art. 67 § 1,

10) wyznacza urzędnika państwowego do przekazania dokumentów następcy lub osobie pełniącej jednocześnie obowiązki notariusza – art. 68 § 2 i 3,

11) sprawuje nadzór nad notariuszem zlecony przez Ministra Sprawiedliwości – art. 74 § 2.

• Notarialna Komisja Wizytacyjna, powołana rozporządzeniem Rady Ministrów, posiada następujące kompetencje:

1) wydaje postanowienie o niezdolności pełnienia przez notariusza obowiązków w wyniku choroby fizycznej lub umysłowej – art. 15 § 2,

2) podejmuje uchwałę o nałożeniu przez Ministra Sprawiedliwości kary grzywny, zawieszeniu w czynnościach służbowych, zmianie przynależności do Biura i odwołaniu notariusza – art. 81 § 1.

Kompetencje poszczególnych organów zostały precyzyjnie określone, wzajemnie skorelowane i tworzą spójny system organizacyjny. Przepisy prawa o notariacie nie przewidują powołania korporacji zawodowej ani też stowarzyszenia, które działa na podstawie ogólnych przepisów.

Układ systematyczny prawa o notariacie jest przejrzysty i skonsolidowany. Ustawa zawiera zaledwie 95 artykułów, jednakże reguluje w sposób dokładny ustrój notariatu i jego podstawowe funkcje, a mianowicie:

- 1) czynności dokonywane przez notariuszy,
- 2) powoływanie i odwoływanie oraz obowiązki notariusza,
- 3) sporządzenie dokumentu notarialnego,
- 4) legalizację,
- 5) nadzór nad notariatem i postępowanie dyscyplinarne.

Czynności dokonywane przez notariuszy

Zgodnie z dyspozycją art. 1 notariusz powołany jest do:

- a) dokonywania czynności notarialnych z upoważnienia stron lub zainteresowanych osób i na ich rzecz, dotyczących aktu prawnego albo dla ustalenia innych okoliczności związanych z prawem prywatnym,
- b) legalizowania umów prywatnych,
- c) legalizowania świadectw rejestracji spółki akcyjnej w myśl art. 167 kodeksu handlowego.

Dokumenty sporządzane przez notariusza muszą być zgodne z przepisami prawa o notariacie i innych ustaw pod rygorem nieważności *ipso iure*.

Notariusz nie może odmówić dokonania czynności bez podania uzasadnionego powodu. Powinien jednak odmówić sporządzenia dokumentu lub legalizacji umowy prywatnej, o ile naruszają one obowiązujące ustawy i rozporządzenia. Nie może także dokonywać czynności prawnych nieważnych lub takich, które mogą zostać unieważnione z powodu naruszenia kompetencji.

Nie określono, w jakiej formie może nastąpić odmowa i jakie środki prawne przysługują na taką decyzję. Tryb postępowania można wywieść z wykładni art. 78. Osoba upoważniająca do dokonania czynności lub inna

osoba zainteresowana może zgłosić kierownikowi Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura do Spraw Prawnych sprzeciw na odmowę sporządzania czynności notarialnej. Biura te w ramach sprawowanego nadzoru mogą, zgodnie z art. 76, zwrócić uwagę notariuszowi na niewłaściwe postępowanie i poinstruować go, by wykonywał je poprawnie. Osoby niezadowolone ze sposobu załatwienia sprawy mogą zgłosić sprzeciw do Ministra Sprawiedliwości, którego decyzja jest ostateczna. W razie niewykonania tego obowiązku Minister Sprawiedliwości może nałożyć kary dyscyplinarne przewidziane w art. 80. Przed nałożeniem kary notariusz ma prawo do złożenia odpowiednich wyjaśnień.

Notariusz nie może wykonywać swych obowiązków, jeżeli jest:

- 1) współmałżonkiem, krewnym do czwartego stopnia pokrewieństwa włącznie lub krewnym zamieszkującym ten sam dom w stosunku do osoby sporządzającej czynność notarialną, jej przedstawiciela względnie osoby zainteresowanej,
- 2) pełnomocnikiem lub opiekunem osoby upoważniającej do dokonania czynności notarialnej lub jej pełnomocnika,
- 3) osobą zainteresowaną,
- 4) lub był przedstawicielem albo jego zastępcą w sprawie.

Powolywanie, odwoływanie oraz obowiązki notariusza

Notariusza powołuje, stosownie do art. 11, Minister Sprawiedliwości i wyznacza Biuro Spraw Prawnych lub Okręgowe Biuro Spraw Prawnych, w którym będzie on zarejestrowany. Ustawa wprowadza więc obowiązek rejestracji.

Liczba notariuszy zarejestrowanych w jednym z Biur jest określana przez Ministra Sprawiedliwości dla każdego okręgu, znajdującego się pod ich jurysdykcją.

Formalnoprawne uprawnienia osoby, która może zostać notariuszem, tzw. *numerus clausus*, są określone w art. 12 § 1. W myśl tych zasad, notariuszem może zostać osoba, która:

- 1) jest narodowości japońskiej oraz osobą dorosłą,
- 2) odbyła odpowiednie przeszkolenie praktyczne jako notariusz stażysta przez okres trwający dłużej niż 6 miesięcy i złożyła odpowiedni egzamin, określonych rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości.

Osoby mające kwalifikacje sędziego (z wyjątkiem sędziego Sądu Doraźnego), oskarżyciela publicznego (z wyłączeniem jego zastępcy) lub adwokata mogą być powołane na notariusza bez obowiązku składania egzaminu i przechodzenia odpowiedniego przeszkolenia praktycznego.

W myśl art. 13² Minister Sprawiedliwości może powołać na notariusza, bez złożenia egzaminu oraz przejścia odpowiedniego przeszkolenia praktycznego, dowolną osobę, która zajmuje się od lat działalnością prawną, posiada wykształcenie oraz doświadczenie podobne do osób wymienionych wyżej i została wybrana przez Notarialną Komisję Wizytacyjną. Powołanie w tym trybie następuje w przypadku, jeżeli w okręgu znajdującym się pod jurysdykcją Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura Spraw Prawnych względnie jego filii nie ma siedziby kancelarii notarialnej albo notariusz nie jest w stanie wykonywać czynności.

Przepisy dotyczące obowiązków notariusza stosuje się odpowiednio do sekretarza Ministerstwa Sprawiedliwości wykonującego obowiązki notariusza. W tym jednak przypadku honoraria i dietyienne przysługujące notariuszowi będą wpłacane na rzecz Skarbu Państwa.

Stosownie do art. 14 prawa o notariacie, na notariusza nie mogą być powołane:

1) osoby, które otrzymały karę więzienia, z wyjątkiem tych osób, które zostały skazanych na karę nie dłuższą niż dwa lata i ją odbyły względnie odstąpiono od jej wykonania,

2) osoby, których bankructwo lub niewypłacalność została stwierdzona wyrokiem sądowym, a ich sytuacja nie powróciła do stanu poprzedniego,

3) osoby uznane za niekompetentne lub *quasi*-kompetentne,

4) osoby, które zostały odwołane, zwolnione ze służby rządowej lub publicznej w wyniku nałożenia kary dyscyplinarnej bądź też wykluczone na zasadzie przepisów prawa o adwokaturze, o ile od tych zdarzeń nie minęły jeszcze dwa lata.

Odwołanie notariusza, stosownie do art. 15 prawa o notariacie, może nastąpić przez Ministra Sprawiedliwości w następujących przypadkach, jeżeli notariusz :

1) złożył wniosek o odwołanie,

2) nie wpłacił rękojmi lub w wyznaczonym terminie nie uregulował tej należności w pełnej wysokości,

3) osiągnął wiek 70 lat,

4) jest niezdolny do pełnienia swoich obowiązków w wyniku choroby fizycznej lub umysłowej, co zostało stwierdzone postanowieniem Notarialnej Komisji Wizytacyjnej.

W razie wystąpienia jednej z sytuacji opisanych w art. 15 § 1 pkt 1-3, łącznie z art. 14, traci on swoje stanowisko *ipso iure*.

W celu zabezpieczenia interesów prawnych stron wprowadzono rękojmię w formie gotówkowej. W myśl art. 19 § 1, notariusz wpłaca ją w Biurze Spraw Prawnych lub w Okręgowym Biurze Spraw Prawnych, w którym jest zarejestrowany, w przeciągu 15 dni od daty otrzymania powołania. Wysokość rękojmi określa rozporządzenie Rady Ministrów. W razie gdy wysokość okaże się niewystarczająca, poleca się jej uzupełnienie w przeciągu 15 dni od chwili jego otrzymania. Do czasu wpłacenia rękojmi notariusz nie może wykonywać swoich obowiązków.

W przypadku zwrotu rękojmi, należy ogłosić o tym w sposób przyjęty, po to, by osoby posiadające prawo do dochodzenia roszczenia zgłosiły je w przeciągu 6 miesięcy. Z rękojmi opłaca się koszt opublikowania informacji o jej zwrocie, po uprzednim uiszczeniu innych publicznych obciążeń i zobowiązań.

Po otrzymaniu powołania notariusz jest obowiązany do przedstawienia w Biurze Spraw Prawnych lub Okręgowym Biurze Spraw Prawnych odcisku swojej pieczęci urzędowej wraz z własnoręcznym podpisem. Nieprzedstawienie swojej pieczęci urzędowej uniemożliwia wykonywanie obowiązków zawodowych. W momencie składania podpisu notariusz potwierdza oficjalną nazwę kancelarii oraz miejsce jej siedziby.

Za zgodą kierownika Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura Spraw Prawnych, w którym jest zarejestrowany, notariusz zatrudnia urzędnika i zleca mu wykonywanie prac pomocniczych. Zgoda ta może być cofnięta w każdej chwili, jeżeli okaże się to konieczne.

Jak wynika z przedstawionych zasad, wykonywanie czynności przez notariusza jest wysoce sformalizowane. Po uzyskaniu powołania, musi on nadto wpłacić wymaganą rękojmię, przedstawić odcisk swojej pieczęci urzędowej wraz z własnoręcznym podpisem. Niewykonanie tych obowiązków w określonym terminie uniemożliwia sporządzenie ważnej czynności notarialnej. W przypadku zaś zamiaru zatrudnienia urzędnika i zlecenia mu wykonywania prac pomocniczych, zgoda kierownika jednego z Biur ma

charakter formalnoprawny i jej brak nie powoduje nieważności czynności przez niego wykonywanych.

Stosownie do art. 18 § 2 czynności notarialnej dokonuje notariusz w swojej kancelarii, chyba że charakter czynności względnie okoliczności jej sporządzenia nie pozwalają na spełnienie tego wymogu lub jeżeli inaczej stanowią ustawy i rozporządzenia. Odstępstwo od tej zasady jest przewidziane przy sporządzaniu testamentu, o czym rozstrzyga art. 57.

Przepisy prawa o notariacie wprowadzają właściwość miejscową. Przesądza o tym brzmienie art. 18, który stwierdza, że notariusz wykonuje swoje czynności w okręgu, w którym jest zarejestrowany. Wprowadzona została także właściwość rzeczowa. Obowiązuje ona przy legalizacji świadectwa spółki akcyjnej. Czynność tę sporządza notariusz zarejestrowany w jednym z Biur, na którego obszarze jurysdykcji znajduje się główna siedziba firmy – art. 62².

W przypadku gdy notariusz nie jest w stanie wypełniać swych obowiązków z powodu choroby lub innych okoliczności, może – stosownie do art. 63 § 1 – upoważnić innego notariusza z tego samego okręgu, będącego pod jurysdykcją tego samego Biura, do zastępczego wypełniania obowiązków notarialnych. O tym fakcie zawiadamia bezzwłocznie kierownika Biura, w którym jest zarejestrowany. Natomiast jeżeli notariusz nie upoważnił lub nie był w stanie upoważnić innego notariusza do zastępczego pełnienia obowiązków, uczyni to kierownik właściwego Biura, w którym notariusz jest zarejestrowany. Z chwilą ponownego podjęcia obowiązków przez zastępowanego notariusza, kierownik Biura, w którym notariusz jest zarejestrowany, unieważnia udzielone upoważnienie dane innemu notariuszowi do jego zastępowania. W obu przypadkach notariusz wykonuje obowiązki w kancelarii zastępowanego notariusza. Na sporządzonych czynnościach notarialnych składa swój podpis i zamieszcza oświadczenie wymieniające stanowisko, imię i nazwisko oraz siedzibę kancelarii zastępowanego notariusza.

W razie śmierci, odwołania, utraty stanowiska lub przynależności do Biura, kierownik tegoż Biura w razie konieczności może zlecić wyznaczonemu urzędnikowi państwowemu niezwłoczne opieczetowanie dokumentów w kancelarii danego notariusza. Jeżeli w tych samych okolicznościach nie zostanie powołany zastępca notariusza, kierownik właściwego Biura może wydać polecenie notariuszowi, mającemu siedzibę swojej kancelarii

w tym samym okręgu, jednoczesnego wypełnienia obowiązków takiego notariusza. Z chwilą podjęcia tych obowiązków przez następcę następuje zwolnienie notariusza z konieczności jednoczesnego pełnienia obowiązków. Stosownie do art. 68 następca lub osoba pełniąca jednocześnie obowiązki innego notariusza musi bezzwłocznie otrzymać dokumenty w obecności swego poprzednika, a jeżeli jest to niemożliwe z powodu śmierci lub innych przyczyn, przekazanie dokumentów następuje w obecności urzędnika państwowego wyznaczonego przez kierownika Biura, w którym notariusz jest zarejestrowany. Przepisy te stosuje się odpowiednio w sytuacji, gdy osoba pełniąca jednocześnie obowiązki notariusza przekazuje dokumenty kolejnemu notariuszowi. Osoba pełniąca jednocześnie obowiązki notarialne składa podpis we własnym imieniu, a także oświadczenie o jednoczesnym pełnieniu tych obowiązków. W razie gdy następca przygotowuje uwierzytelniony odpis dokumentu lub jego kopię sporządzone przez swojego poprzednika lub osobę pełniącą jednocześnie obowiązki notarialne i składa swój podpis, musi też złożyć oświadczenie, że jest następcą. Natomiast w przypadku śmierci, odwołania, utraty stanowiska lub zmiany przynależności notariusza do Biura powołanie następcy nie jest konieczne, a wówczas Minister Sprawiedliwości wydaje polecenie notariuszowi, którego kancelaria znajduje się w granicach tego samego Biura, przejęcia dokumentów. W ten sposób następuje likwidacja kancelarii notarialnej. Opisany przypadek w sposób wyraźny ilustruje istnienie rozdzielności między kancelarią notarialną a pozycją prawną notariusza. Przedstawione zasady zabezpieczenia dokumentacji kancelarii, polecenia zastępczego wykonywania czynności notariusza innemu notariuszowi z tego samego okręgu i sposobu sporządzania dokumentów w razie zastępstwa stosuje się odpowiednio w przypadku zawieszenia notariusza w czynnościach służbowych.

Notariusz nie może podejmować w tym samym czasie zatrudnienia – bez uprzedniej zgody Ministra Sprawiedliwości – na innych stanowiskach służbowych, ani też prowadzić działalności handlowej, być przedstawicielem lub pracownikiem spółki handlowej lub innej spółki z osobowością prawną, których celem jest osiągnięcie zysku.

Nadzór i postępowanie dyscyplinarne

Nadzór nad notariuszem wykonuje Minister Sprawiedliwości. Może go zlecić kierownikowi Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura Spraw

Prawnych w granicach okręgu znajdującego się pod jurysdykcją Biura. Nadzór dotyczy następujących spraw:

- 1) zwracania uwagi notariuszowi na niewłaściwe wykonywanie obowiązków i poinstruowania go o potrzebie sporządzania ich poprawnie,
- 2) ostrzegania przed zachowaniem niegodnym stanowiska notariusza w trakcie pełnienia obowiązków i poza nimi. Przed udzieleniem ostrzeżenia notariusz ma prawo do udzielenia wyjaśnienia.

Nadzorowi podlegają również dokumenty przechowywane przez notariusza. Osoba sporządzająca czynność lub inna osoba zainteresowana mogą zgłosić kierownikowi jednego z Biur sprzeciw w stosunku do czynności podejmowanych przez notariusza. Osoby te mogą ponadto zgłosić sprzeciw do Ministra Sprawiedliwości, o ile nie będą zadowolone ze sposobu załatwienia ich sprzeciwu przez kierownika jednego z Biur. Notariusz podlega karze dyscyplinarnej tylko wówczas, jeżeli w czasie wykonywania czynności zaangażował się w sposób niezgodny z jego obowiązkami lub działał na szkodę powagi stanowiska. W art. 80 przewidziano następujące kary dyscyplinarne:

- 1) nagana,
- 2) grzywna nie przekraczająca 50 tysięcy jenów,
- 3) zawieszenie w czynnościach służbowych na czas nie dłuższy niż jeden rok,
- 4) zmiana przynależności do Biura,
- 5) odwołanie.

Wszystkie kary wymierza Minister Sprawiedliwości na podstawie uchwały Notarialnej Komisji Wizytacyjnej, z wyjątkiem nagany, którą udziela samodzielnie. Zawieszenie w obowiązkach notariusza następuje w razie jego zatrzymania lub ukarania aresztem *ipso iure*, aż do momentu zwolnienia. Zawieszenie w czynnościach przez Ministra Sprawiedliwości powodować może zmianę jego przynależności do Biura, aż do zakończenia procedury dyscyplinarnej. W przypadku niezapłacenia grzywny w zasądzonej wysokości, egzekucja jej następuje na polecenie oskarżyciela publicznego. Rękojmią wniesiona przez notariusza może być również przeznaczona na spłatę grzywny, na warunkach określonych w art. 84 § 3.

Tajemnica zawodowa

Stosownie do art. 4 notariusz jest obowiązany do zachowania w tajemnicy okoliczności sprawy, o których dowiedział się przy wykonywaniu czynności notarialnych. Z obowiązku tego zwolniony jest tylko wtedy, gdy inaczej stanowi ustawa lub uzyskano uprzednio zgodę osoby upoważnionej do sporządzenia czynności, zwalniające z zachowania tajemnicy. Materialna forma zachowania tajemnicy przewidziana jest w art. 25 § 1, w myśl którego oryginał dokumentu sporządzonego przez notariusza i załączniki do niego, świadectwa rejestracji i załączniki do nich przechowywane przez notariusza oraz księgi nie mogą być wynoszone poza siedzibę kancelarii, z wyjątkiem przypadku, gdy grozi im zniszczenie. Przepis ten nie znajduje zastosowania w razie wydania przez sąd odpowiedniego polecenia lub żądania.

Sporządzenie dokumentu

Dokumenty sporządzone przez notariusza są ważne, jeżeli zostały sporządzone zgodnie z przepisami prawa o notariacie oraz innych ustaw. Zasada ta została rozwinięta w art. 26 poprzez zakaz sporządzania dokumentów naruszających ustawy, a także sporządzania nieważnych czynności prawnych lub takich, które mogą zostać unieważnione. Dokument musi być sporządzony w języku japońskim. Przy dokonywaniu czynności notarialnej notariusz obowiązany jest stwierdzić tożsamość, a jeżeli tej osoby nie zna, musi ona udowodnić swą tożsamość. W razie sporządzenia dokumentu w nagłej potrzebie i braku możliwości ustalenia tożsamości, obowiązek ten można uzupełnić w ciągu trzech dni od sporządzenia dokumentu. Dokument ten nie traci swej ważności nawet w sytuacji późniejszego stwierdzenia niewystąpienia nagłej potrzeby. Notariusz jest obowiązany przywołać do czynności tłumacza, jeżeli osoba dokonująca czynności notarialnej nie zna języka japońskiego, jest głucha, niema lub z innych powodów nie jest w stanie mówić względnie wyrażać się w sposób zrozumiały. W razie gdy osoba sporządzająca czynność notarialną jest niewidoma lub nie jest w stanie wyrazić w sposób zrozumiały swej woli, notariusz powinien przywołać do czynności świadka. Ponadto osoba ta sama może żądać obecności świadka. W razie sporządzania dokumentu na podstawie pełnomocnictwa, notariusz ma obowiązek jego powołania. W razie zaś stwierdzenia przed-

stawicielstwa na podstawie umowy prywatnej nie posiadającej legalizacji, notariusz obowiązany jest żądać przedłożenia zaświadczenia potwierdzającego autentyczność pieczęci lub podpisu, wydanego przez urząd państwowy lub publiczny, w celu uzupełnienia dokumentu i stwierdzenia jego autentyczności. Natomiast jeżeli notariusz dokonuje czynności notarialnej w stosunku do aktu prawnego podlegającego obowiązkowi wydania zezwolenia lub wyrażenia zgody przez osobę trzecią, konieczne jest okazanie zaświadczenia zawierającego takie zezwolenie lub zgodę. Tłumacz i świadek zostają wyznaczeni przez sporządzającego czynność lub jego przedstawiciela. Świadek może być jednocześnie tłumaczem. Świadcami nie mogą być nieletni, osoby nie mogące być powołane na notariusza, osoby nie będące w stanie złożyć własnoręcznego podpisu, osoby zainteresowane, osoby, które są lub były przedstawicielem lub zastępcą w danej sprawie, współmałżonek, krewny do czwartego stopnia pokrewieństwa włącznie, pełnomocnik, opiekun, pracownik lub osoba mieszkająca z notariuszem, urzędnik zatrudniony u notariusza. W trakcie sporządzania dokumentu notariusz spisuje oświadczenie oraz inne okoliczności i fakty, których był bezpośrednim świadkiem. Art. 36 wymienia bardzo dokładnie elementy dokumentu, na które składają się przede wszystkim jego osnowa, powodująca potrzebę sporządzenia czynności notarialnej, a ponadto data i miejsce jego sporządzenia, miejsce stałego zamieszkania, zawód, imię i nazwisko oraz wiek podmiotu dokonującego czynności, a w przypadku osoby prawnej jej adres i nazwa siedziby. Dokument ten powinien również zawierać dane osobowe przedstawiciela, jego oświadczenie i dane osobowe sporządzającego dokument. Należy stwierdzić również tożsamość osób, okoliczność powołania tłumacza lub świadka i podanie powodów takiego postępowania. Przy sporządzeniu dokumentu należy posługiwać się prostymi i łatwymi słowami oraz formułować go w sposób jasny. Wolne miejsca należy połączyć linią nakreśloną czarnym tuszem. Nie wolno zmieniać znaków w dokumencie, a jeżeli do dokumentu dopisany został znak, należy go omówić. Należy również omówić wykreślony znak, pozostawiając jego czytelność. Poprawki dokonane niezgodnie z tymi zasadami są nieważne. Notariusz ma obowiązek przeczytania sporządzonego przez siebie dokumentu stronom względnie przedstawienia go, by osobiście sprawdziły jego treść, oraz uzyskania aprobaty, co powinno być potwierdzone oświadczeniem odnotowanym w dokumencie. W przypadku, gdy któraś ze stron nie jest

w stanie złożyć własnoręcznego podpisu, okoliczność ta powinna być zamieszczona w jego treści i potwierdzona przez notariusza jego własną pieczęcią. W razie gdy dokument składa się z dwóch lub więcej arkuszy, istnieje potrzeba odcisnięcia pieczęci na styku każdego arkusza.

Natomiast gdy do dokumentu dołączono inny dokument, notariusz ma obowiązek odcisnięcia pieczęci na styku arkusza przez siebie sporządzonego oraz załączonego. Załącznik uważany jest za część dokumentu sporządzonego przez notariusza. Wszystkie dokumenty, jak zaświadczenie potwierdzające pełnomocnictwo, zaświadczenie wydane przez urząd państwowy lub publiczny, dokument zawierający zezwolenie lub zgodę osoby trzeciej i inne dokumenty powinny być dołączone do dokumentu sporządzonego przez notariusza. Katalog dokumentów jest niepełny, dlatego ustawodawca wymienia „inne dokumenty”, które są niezbędne przy danej czynności i określone odrębnymi przepisami. Na żądanie osoby upoważniającej do dokonania czynności notarialnej może być zwrócony oryginał załączników. W takiej sytuacji notariusz sporządza odpis oryginału i załącza go do sporządzonego dokumentu. Istnieje obowiązek odcisnięcia swojej pieczęci na arkuszach dokumentu sporządzonego przez siebie i arkusza załącznika oraz na złączeniach poszczególnych arkuszy załącznika. Gdy oryginał dokumentu sporządzonego przez notariusza został zniszczony lub zagubiony, notariusz ma obowiązek zażądać uwierzytelnionego odpisu lub kopii wydanego dokumentu i po uprzednim otrzymaniu zgody kierownika Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura Spraw Prawnych może uznać je za substytut zniszczonego lub zaginionego oryginału. Następnie notariusz potwierdza własną pieczęcią oświadczenie stwierdzające, iż dany dokument uważany jest za substytut i zamieszcza datę wyrażenia zgody przez kierownika jednego z Biur na dokonanie tej czynności.

Notariusz nie jest płatnikiem danin publicznych od sporządzonych czynności, a jedynie ciąży na nim, zgodnie z art. 43, obowiązek dopilnowania, aby osoba upoważniająca do dokonania czynności nakleiła znaczek opłaty stemplowej na oryginale dokumentu sporządzonego przez notariusza, zgodnie z ustawą – Prawo o opłacie stemplowej.

W myśl art. 44, osoba upoważniająca do dokonania czynności notarialnej bądź jej następca lub każda inna zainteresowana osoba może żądać sprawdzenia oryginału dokumentu sporządzonego przez notariusza. Oskarżyciel publiczny może w każdej chwili zażądać sprawdzenia oryginału

dokumentu. Notariusz prowadzi rejestr sporządzanych dokumentów, w którym zamieszcza liczbę i rodzaj sporządzanego dokumentu, imię i nazwisko osoby upoważniającej do dokonania czynności notarialnej względnie nazwę osoby prawnej i datę sporządzenia dokumentu. Zarówno osoba upoważniająca do dokonania czynności, jak i osoba będąca jej następcą może żądać wydania odpisu sporządzonego dokumentu. Odpis ten powinien być podpisany i opatrzony pieczęcią przez notariusza. Zawiera on pełny tekst dokumentu, stwierdzenie, iż stanowi uwierzytelniony odpis, imię i nazwisko osoby, na rzecz której został wydany, oraz datę i miejsce jego sporządzenia. Niezamieszczenie któregośkolwiek z elementów nie ma wpływu na ważność uwierzytelnionego odpisu. Uwierzytelniony odpis dokumentu, który dotyczy wielu spraw lub różnych osób, może zawierać jedynie potrzebne fragmenty i oświadczenie co do formy sporządzonego dokumentu. Istnieje także możliwość sporządzenia kopii sporządzonego dokumentu lub dowolnego załącznika. Kopia powinna być także podpisana, opatrzona pieczęcią i zawierać pełny tekst dokumentu, z zaznaczeniem, iż jest kopią, oraz datę i miejsce jej sporządzenia. Może być również wydana kopia zawierająca jedynie niektóre elementy sporządzonego dokumentu. Zasady te odnoszą się również do wydania kopii dowolnego załącznika względnie jego wyciągu. Osoba żądająca uwierzytelnionego odpisu lub kopii dokumentu albo kopii załącznika może we własnym zakresie przygotować projekt i potwierdzić go u dowolnego notariusza. W razie gdy odpis, kopia dokumentu i załącznik składają się z więcej niż jednego arkusza papieru, notariusz jest obowiązany do odcisnięcia pieczęci na styku każdego arkusza.

Odrębnie uregulowany jest sposób sporządzenia testamentu lub protestu. Przy sporządzeniu testamentu nie stosuje się zasady nakazującej sporządzania czynności notarialnej w swojej kancelarii notarialnej. W ten sposób przepis art. 57 akcentuje możliwość jego sporządzania poza siedzibą, o ile zaistnieje taka potrzeba. Do protestu nie stosuje się niektórych zasad dotyczących sporządzania czynności notarialnej z art. 28-32. Przepis art. 57² przewiduje, iż notariusz jest upoważniony do doręczania drogą pocztową oryginalnego tekstu egzekucyjnego z tytułu zobowiązania określonego w art. 22 pkt 5 ustawy – Prawo egzekucji cywilnej, jego kopii względnie klauzuli egzekucyjnej.

Legalizacja

Legalizacja umowy prywatnej stanowi odrębną czynność notarialną. Przepisy określają tryb jej sporządzenia. Notariusz jest obowiązany do złożenia w sporządzonym dokumencie oświadczenia o tym, że strony podpisały umowę prywatną lub złożyły swoje pieczęcie na dokumencie bądź uznały podpis lub odcisk pieczęci za własne w obecności notariusza. Przy legalizacji kopii umowy notariusz składa oświadczenie o jej zgodności z oryginałem. W oświadczeniu o legalizacji umowy prywatnej zamieszcza się wszelkie skreślenia, zmiany znaków, poprawki lub uszkodzenia dokumentów. Do legalizacji umów prywatnych mają odpowiednio zastosowanie przepisy dotyczące sporządzania czynności notarialnej. Notariusz prowadzi rejestr legalizacji, w którym wpisuje dane wymienione w art. 62, podobne jak przy rejestracji dokumentów. W stosunku do legalizacji świadectwa rejestracji spółki akcyjnej wprowadzono właściwość rzeczową. Czynnościami tymi może zajmować się notariusz zarejestrowany w jednym z Biur, na którego obszarze jurysdykcji znajduje się główna siedziba firmy. Art. 62⁴ § 1 określa, iż załączniki są wpisywane do ewidencji razem ze świadectwem rejestracji spółki akcyjnej, będącej w posiadaniu notariusza. W przypadku gdy świadectwo rejestracji spółki akcyjnej przechowywane przez notariusza uległo zniszczeniu, ma on obowiązek przygotowania kopii świadectwa na podstawie egzemplarza zwróconego stronie oraz przechowywania kopii w miejscu zniszczonego świadectwa, za zgodą kierownika jednego z Biur, w którym jest zarejestrowany.

Przedstawione zasady japońskiego prawa o notariacie wskazują na godną podkreślenia precyzję przy uregulowaniu statusu zawodowego notariusza, wyznaczaniu następców i zastępców, a także wzajemnego zastępstwa między notariuszami. W ten sposób stworzono ustawowe gwarancje dla prawidłowego funkcjonowaniu obsługi prawnej. Poprawnie uregulowano również archiwizowanie dokumentów notarialnych i możliwość uznania przez notariusza substytutów zaginionych lub utraconych dokumentów. Kompetencje Ministra Sprawiedliwości i jego organów są zsynchronizowane i nawzajem się uzupełniają. Poprawność rozwiązania legislacyjnego ilustrują zasady powoływania i odwoływania notariusza, ustalania przez Ministra Sprawiedliwości liczby notariuszy dla każdego okręgu znajdującego się pod jurysdykcją Biura Spraw Prawnych lub Okręgowego Biura Spraw

Japonia

Prawnych bądź też jego filii. Rozwiązania te mogą być po ich zmodyfikowaniu przeniesione i dostosowane do zasad ustrojowych notariatów europejskich. Istnieją jednak oryginalne rozwiązania prawne adekwatne do prawa wewnętrznego, które nie nadają się do transformacji.

Romuald Sztyk